

مقدمه‌ای بر هنر درمانی
خانواده محور
و
کودکان مبتلابه اختلال‌های
طیف اوتیسم (خودمانده)

تالیف:

دکتر کاوه مقدم

متخصص روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی
عضو انجمن هنردرمانی کانادا و مدرس دانشگاه

بাহمکاری:

دکتر علی زاده محمدی

(عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

دکتر پرویز شریفی درآمدی

(عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی)

با مقدمه‌ای :

دکتر غلامعلی افروز

(استاد ممتاز دانشگاه تهران)

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۵

این اثر حاصل موضوع رساله دکتری
دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم
و تحقیقات تهران می باشد.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سرشناسه	: مقدمه، کاوه، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: مقدمه‌ای بر هنردرمانی خانواده محور و کودکان مبتلا به اختلال‌های طیف اوتیسم (خودمانده) تالیف کاوه مقدم، با همکاری علی زاده‌محمدی، پرویز شریفی‌درآمدی؛ با مقدمه‌ای غلامعلی افروز.
مشخصات نشر	: تهران: آوای نور، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۸ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۲۲۵-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: واژنامه.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۷۷ - ۱۸۶ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: درخودماندگی کودکان --- جنبه‌های روانشناسی روانشناسی Psychological aspects Autism in children -
موضوع	: هنردرمانی برای کودکان Art therapy for children
موضوع	: زاده‌محمدی، علی، ۱۳۳۸ - شریفی‌درآمدی، پرویز، ۱۳۳۹ -
شناسه افزوده	: افروز، غلامعلی، ۱۳۳۹ - مقدمه‌نویس
شناسه افزوده	: رده بندی کنگره
رده بندی کنگره	: ۶۲۸.۵۰۶RJ ۱۳۹۵ م/ک ۸۶۴
رده بندی دیویی	: ۹۲۸۵۸۲۶۱۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۲۵۳۳

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ / دورنگار: ۶۶۴۸۰۸۸۲

مقدمه‌ای بر هنر درمانی خانواده محور و کودکان
مبتلا به اختلال‌های طیف اوتیسم (خودمانده)

تالیف: دکتر کاوه مقدم

با همکاری: دکتر علی زاده محمدی - دکتر پرویز شریفی‌درآمدی

با مقدمه‌ای: دکتر غلامعلی افروز

ناشر: انتشارات آوای نور

صفحه‌آرا: منیرالسادات حسینی

چاپ: اول ۱۳۹۵

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۲۲۵-۹

قیمت ۱۱۷۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

باسپاس از مادر و پدر عزیز و مهربانم

و

تقدیم به تمامی کودکان مهربان و غنچه‌های خودمانده و خانواده‌های

گرامی آنها

فهرست مطالب

مقدمه.....	۷
پیشگفتار.....	۹
فصل اول: اختلال‌های طیف اوتیسم، تعاریف، میزان شیوع، علائم و سبب شناسی.....	۱۳
فصل دوم: نظریه‌های مربوط به اوتیسم، ارزیابی، تشخیص اختلال و رویکردهای توانبخشی و آموزشی - درمانی.....	۳۱
فصل سوم: هنر، تعاریف و طبقه بندی، روانشناسی هنر، نوروپسیکولوژی هنر، تاریخچه هنردرمانی و رویکردهای هنردرمانی.....	۷۹
فصل چهارم: هنردرمانی خانواده، نقاشی و موسیقی در ارزیابی کودکان و نوجوانان مبتلا به اختلال‌های طیف اوتیسم، هنردرمانی در کودکان مبتلا به اختلال‌های طیف اوتیسم.....	۱۲۷
پیوست‌ها.....	۱۷۰
فهرست منابع فارسی و انگلیسی.....	۱۷۳
واژه نامه.....	۱۸۳

مقدمه

بدون تردید بهره‌گیری از مقوله هنر برای ارتقای سلامت روان و تقویت رفتارهای مطلوب و اصلاح برخی کاستی‌های شناختی و ارتباطی در کودکان و نوجوانان از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. این مهم هنگامی از اهمیت مضاعف برخوردار می‌گردد که کاربرد آن عمدتاً خانواده محور باشد.

زمانی که تمامی اعضای خانواده بر این باور باشند که می‌توانند همراه و همکار اصلی درمانگر بوده و در تمامی مراحل و فرایند درمان، توانبخشی و آموزش فرزندان‌شان موثر واقع گردند، یقیناً می‌توانیم شاهد بیشترین و ماندگارترین اثربخشی هنردرمانی در کانون خانواده‌ها به ویژه در ارتباط با کودکان مبتلا به اختلال‌های طیف اوتیسم یا خودماندگی باشیم.

اختلال‌های طیف اوتیسم یا خودماندگی اساساً یک پدیده پیچیده و عجیب حسی، ادراکی، شناختی، رفتاری، روانشناختی و ارتباطی است. کودکان مبتلا به این اختلال‌ها به مثابه غنچه‌های ناشکفته هستند و بالطبع از جمله مهم‌ترین رویکردهای مؤثر برای شکوفایی این کودکان بهره‌مندی از فعالیت‌های هنری در محیط آرام و پر نشاط خانواده است. آنگاه که در خانواده غنی‌ترین ارتباط و تعامل عاطفی بین والدین حاکم می‌گردد و مادران این فرشتگان مهر و باغبانان زندگی بانهایت دل‌آرامی و رضامندی زوجیت وجودشان طراوت بخش زندگی می‌گردد، این کودکان ناشکفته وجودشان، رویشی دوباره می‌یابد.

به سخن دیگر، آمیزه‌ای از حاکمیت محبت، نشاط، طراوت، همدلی، تبسم و گشاده رویی با بهره‌مندی مؤثر از رویکردهای هنردرمانی می‌تواند مطلوب‌ترین بستر را برای شکوفایی و تحول کودکان خودمانده فراهم کند. کتاب حاضر که توسط اندیشمند هوشمند جناب آقای دکتر کاوه مقدم با کمک اساتید ارجمندشان به رشته تحریر درآمده می‌تواند راهنمای ارزشمندی برای بهره‌مندی مربیان، معلمین، دانشجویان و متخصصین روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی و روان‌شناسی بالینی و توانبخشی باشد. سلامت و توفیقات روزافزون مولف محترم و تمامی همکاران ایشان را از خداوند مهربان مسئلت داریم.

دکتر غلامعلی افروز

خردادماه ۱۳۹۵

پیشگفتار

اختلال‌های طیف اوتیسم یکی از پیچیده‌ترین و بفرنج‌ترین اختلال‌های روانشناختی کودکان است و کودکان مبتلا به اختلال‌های طیف اوتیسم گروهی از کودکان استثنایی هستند که از نقص کیفی در تعاملات اجتماعی، رفتارها، حرکات و علائق کلیشه‌ای و مشکلات خاص در مهارت‌های ارتباط کلامی و گفتار و زبان رنج می‌برند.

این مسائل و مشکلات می‌تواند در ارتباط این کودکان با اعضای خانواده به ویژه والدین و نیز معلمین، مربیان و درمانگران و تمام کسانی که با آنها کار می‌کنند و تعامل دارند تاثیر منفی بگذارد و زندگی دیگر اعضای خانواده را تحت الشعاع قرار دهد. متأسفانه، میزان شیوع این اختلالها در سرتاسر دنیا افزایش پیدا کرده و از این رو متخصصین روانشناسی، روانپزشکی و توانبخشی و در کل تمامی کسانی که در حوزه بهداشت و سلامت فعالیت می‌کنند در تلاشند تا با این چالش همگانی به شیوه‌های منطقی و علمی برخورد کرده و از طریق ارزیابی‌های دقیق در جهت تشخیص به موقع و ارائه راهکارها و مداخله‌های درمانی، توانبخشی و آموزشی مناسب برای این کودکان گام بردارند.

مداخله‌های درمانی، توانبخشی و آموزشی چون تحلیل رفتار کاربردی، یکپارچه سازی حسی، تیچ، تمرین درمانی، کاردرمانی و گفتاردرمانی، موسیقی درمانی و هنردرمانی از جمله مهمترین مداخله‌های مربوط به این کودکان هستند که در سراسر دنیا به کار برده میشوند.

.. اما آنچه مهم است توجه به این نکته است که امروزه در تمامی این مداخله‌ها مشارکت فعال و پویای والدین و به اصطلاح خانواده محور بودن مداخله‌ها موجب میشود که نتایج درمانی بلند مدت و کوتاه مدت در این مداخله‌ها بیشتر و دقیق تر نمایان شده و همکاری‌های خانواده‌ها نیز بامتخصصین بیشتر گردد تا هرچه بیشتر مشکلات این کودکان برطرف شود.

در میان این مداخله‌ها هنردرمانی یکی از مهمترین مداخله‌هایی است که به عنوان مداخله‌ای حمایتی - تسکینی در خارج از کشور به ویژه اروپا، آمریکا و کانادا توجه بیشتری به آن شده و تلاش میشود تا در حوزه کودکان مبتلا به اختلال‌های طیف اوتیسم بیشتر مورد استفاده قرار گیرد.

متأسفانه در کشور ما این مداخله هنوز آنطور که باید مورد پذیرش همگان قرار نگرفته و اطلاعات نیز در این زمینه اندک است. از این رو تلاش مولفین این کتاب این است تا با گردآوری و نگارش مطالب مهم و به روز در زمینه هنردرمانی و رویکرد هنردرمانی خانواده، دانشجویان و کارشناسان رشته‌های روان‌شناسی بالینی، روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی و توانبخشی را با این مقوله مهم به عنوان مداخله‌های ارزشمند و انعطاف‌پذیر در مورد این گروه از کودکان استثنایی آشنا کرده تا از این طریق به آنها کمک شود تا در کار بالینی، درمانی و آموزشی این کودکان از این رویکرد در کنار رویکردهای دیگر استفاده کنند. علاوه بر این، کتاب حاضر می‌تواند به عنوان یکی از منابع درسی واحد روان‌شناسی کودکان استثنایی در دوره کارشناسی رشته روان‌شناسی به ارزش سه واحد و نیز واحد خانواده و کودک استثنایی و سمینار در مسائل کودکان استثنایی دوره دکتری تخصصی رشته روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی هر کدام

به ارزش دوواحد و نیز واحد درسی اصول آموزش و پرورش کودکان
بانیازهای ویژه دردوره کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی و آموزش
کودکان استثنایی به ارزش دوواحد دردانشگاهها مورد تدریس
قرارگیدامید آن می‌رود که این مجموعه هرچند کوچک مورد استفاده
کارشناسان و متخصصین حوزه روانشناسی و توانبخشی کودکان و
نوجوانان مبتلابه اختلال‌های طیف اوتیسم قرارگیرد.

دکتر کاوه مقدم

آذرماه ۱۳۹۴

